

तत्र सात्त्विकाः—

विकाराः सत्त्वसंभूताः सात्त्विकाः परिकीर्तिताः ॥ १३४ ॥

सत्त्वं नाम स्वात्मविश्रामप्रकाशकारी कश्चनान्तरो धर्मः ।

सत्त्वमात्रोद्भवत्वाच्चे भिन्ना अप्यनुभावतः ।

‘गोबलीवर्दन्यायेन’ इति शेषः ।

के त इत्याह—

स्तम्भः स्वेदोऽथ रोमाश्चः स्वरभङ्गोऽथ वेपथुः ॥ १३५ ॥

वैवर्ण्यमश्रु प्रलय इत्यष्टौ सात्त्विकाः स्मृताः ।

तत्र

स्तम्भश्चेष्टाप्रतीघातो भयहर्षामयादिभिः ॥ १३६ ॥

वर्षुर्जलोद्गमः स्वेदो रतिधर्मश्रमादिभिः ।

हर्षाद्भुतभयादिभ्यो रोमाश्चो रोमविक्रिया ॥ १३७ ॥

मैदसंमदपीडाद्यैर्वैस्वर्यं गद्गदं विदुः ।

नायकस्य नेत्रविक्षेपादयः । पराः सात्त्विकविकारभिन्नाः ॥ सत्त्वमिति । स्वात्मनि एव विश्रामो यस्य स रसादिः, तस्य प्रकाश उद्बोधस्तत्कारी । प्रागुक्तमपि सत्त्व-लक्षणं (७८ पृ०) शिष्याणां विविधव्युत्पत्त्यै प्रकारान्तरेण पुनरुक्तम् । ते सात्त्विक-विकाराः । भिन्ना अपीति । अपिना अभिन्ना इत्यस्य लाभः । ननु मेदामेदयोर्वि-रोध इत्यत आह—गोबलीवर्देति । तथा चानुभावत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकमे-दाभावेन सहानुभावत्वसमानाधिकरणधर्मावच्छिन्नप्रतियोगिताकमेदस्य समावेशः । यथा बलीवर्दे गोत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकमेदाभावेन सह गोत्वसमानाधिकरणधे-त्वादिधर्मावच्छिन्नप्रतियोगिताकमेदस्येति भावः । ‘विभावा अनुभावाश्च सात्त्विक-व्यभिचारिणः ।’ इत्यादौ सात्त्विकभावस्य पृथगुपन्यासेनानुभावातिरिक्तत्वशङ्कानिरा-सार्थमिह पृथगुपादानम् ॥ प्रतीघातः प्रतिबन्धः । वर्षुषो जलोद्गमः । रोम्णो विक्रिया

१. ‘अत्र’ क. २. ‘सत्त्वमात्रोद्भवा भावाः’ इति ग. ३. ‘अत्र’ क. ४. ‘भयहर्षाभिरागत । यथा—‘अधीराक्ष्याः कटाक्षा वः श्रेयसे सन्तु जिष्णवः । युवानस्तत्र तत्रैव यत्प्राप्तैर्लिखिता इव । स्वेदो यथा—‘वर्षुर्जलोद्गमः स्वेदो रतितापश्रमादिभिः’ । यथा—‘कान्तानां कृतपुलकः स्वनान्तरा-वक्रेषु व्युत्पत्तिकेषु मौक्तिकाभः । आपेदे श्रमसलिलोद्गमो विभूषां रम्याणां विकृतिरपि भयं तनोति ।’ इति ग. ५. अथ रोमाश्चः—‘रोमाश्चः प्रोद्गमो रोम्णां रोमहर्षादिभिस्तनौ । यथा—‘प्रेयःकत-रूपर्षां....पुलकोत्तराः । प्रियागण्डस्थले भान्ति हर्षबीजाङ्कुरा इव’ ॥ अत्राचार्यास्तु—‘य-यत्र रसोत्कर्षः श्रूयते दृश्यतेऽपि वा । स्त्रीमूल्यभिगमेनासौ रोमाश्चः सर्वभावाः ॥’ इति ग. ६. स्वर-भङ्गो यथा—‘गद्गदो विसरत्वं च वैस्वर्यं प्रमदादिभिः ।’ यथा—‘उन्मादिको किल ककुप्कणनोज्ज्वलनि-संवाद्यमानकुररीगणकूजितानि । संग्रान्तगद्गदविभिन्नमृदुस्वराणि चेतो हरन्ति वचनानि सरोरुहाक्ष्याः’ इति ग.